

Kitap Tahlili

Segâh TEKİN, Brezilya Dış Politikası: Gelenek ve Değişim, DER Yayınları, İstanbul, 2017, ISBN: 9753534659

Taner KARAKUZU*
İlker LİMON**

Segâh Tekin'in doktora tezinin yayımlanmış hali olan "Brezilya Dış Politikası: Gelenek ve Değişim" başlıklı eser Brezilya'nın dış politikası bağlamında, bu ülkenin Güney Amerika ülkeleriyle olan ikili ilişkilerini değerlendirmektedir. Eser ağırlıklı olarak Brezilya'da yapılan alan çalışmasına dayandığı için Türk uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi disiplinine değerli bir katkı sunmaktadır. Yazar bu saha çalışmasında Brezilyalı üst düzey devlet erkânı, akademisyen, diplomat ve düşünürlerle gerçekleştirdiği mülakatlar sayesinde eserin derinliğini artırmıştır.

Tenkiti yapılan eser üç ana bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümü "Brezilya Dış Politikası: Yapılar, Aktörler ve Dönüşüm" başlığıyla kaleme alınmıştır. Tekin, çalışmasına Brezilya'nın siyasi tarihinden kesitler sunarak başlamıştır. Ancak burada altı çizilmesi gereken husus kitabın bir siyasi tarih çalışması değil, bir dış politika analizi olduğu hususudur. Yazarın, siyasi tarihe ait bilgiler vermesinin nedeni Brezilya'nın sosyal, politik ve ekonomik şartlarının anlaşılmasını katkı sunarak dış politika analizinin keyfiyetinin yükselmesini sağlamaktır. Ayrıca Tekin, tarihsel arka plan için gerekçe olarak Brezilya ve Latin Amerika ülkeleri üzerine Türkçe yazınında yeterli kaynak bulunmadığını ileri sürmekte ve dolayısıyla okuyucuyu bu konuda aydınlatmak istemektedir. Beş ana başlığa ayrılan birinci bölümde yazar ilkin "Brezilya İmparatorluğu" konusunu ele almaktadır. Böylece Brezilya'nın 1500 yılında keşfini müteakiben, üç yüz yılı aşkın bir süre Portekiz'in sömürgesi olarak kaldığı belirtilmiş ve bu bağlamda ülkenin bağımsızlığa giden süreci aydınlatılmıştır. Yazar Brezilya'nın diğer Latin Amerika ülkelerine kıyasla barışçıl yöntemlerle bağımsızlığını ilan ettiğini belirttikten sonra 1822 yılında bağımsızlık ilanı ile başlayan dönemi ekonomik ve sosyal yapı bakımından çözümlemeye tabi tutmuş ve Brezilya'nın bu süreçte tarıma dayalı ekonomik yapıya sahip olduğunu ve kapitalist dünya için "çevre" ülke olarak görüldüğünü vurgulamıştır. Tekin, bu dönem uygulanan dış politikayı savaşlar ve ulusal sınırların kesinleşmesi çerçevesinde okuyucuya aktarmıştır.

Cumhuriyet Dönemi (1889-1964) başlığında Brezilya'da hüküm süren Braganza hanedanının, monarşinin kaldırılmasından sonra Portekiz'e sürgüne gitmeyi kabul etmesinin ülkeyi bir şiddet sarmalı içine sürüklenmekten alıkoyduğu belirtilmektedir. Cumhuriyet döneminin en önemli özelliği, Brezilya'nın kendisine modernleşme ve ekonomik gelişme için Avrupa devletlerini model almış olmasıdır. Gene bu süreçte ikincil hedef olarak imparatorluğun ve köleliğin izlerinin silinmeye çalışılması öne çıkmaktadır. Yazar, bu konuyu iki alt başlıkta analiz etmiştir. İlkin 1930-1945 yılları arasındaki dönem ve cumhuriyet döneminin en uzun süre başkanlık görevi yapan Getulio Vargas'ın politikaları mercek altına alınmıştır. Bu çerçevede Vargas'ın ekonomik büyüme çabaları, modernleşme hamleleri, ulus inşası ve dış politika yaklaşımları analiz edilmiştir. Askeri yönetim ile başkanlık görevine getirilen Vargas, demokratikleşme doğrultusunda yine ordunun talebi ile seçimlere gitmiş ve böylece Eurico Gaspar Dutra devlet başkanlığına

* Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: tanerkarakuzu@trakya.edu.tr

** Öğr. Gör.Trakya Üniversitesi Uzunköprü Meslek Yüksekokulu, E-mektup: ilkerlimon @trakya.edu.tr

seçilmiştir. “İkinci Dünya Savaşı Sonrası Brezilya (1945-1964)” başlığı altında bu ülkenin çalkantılı siyasal yaşamına değinilmektedir. Bundan sonra 1950 yılında tekrar seçimler aracılığıyla başkanlık görevine gelen Vargas’ın ülkenin siyasal buhrana sürüklenmesi sonucunda 1954 yılında intihar ettiği aktarılmaktadır. 1955 yılında başkanlığa seçilen Juselino Kubitschek de tıpkı selefi Vargas gibi kalkınmaya önem vermiş ve etkin bir dış politika izlemiştir. Akabinde Brezilya’da 1960’lar ile birlikte sol akımların yükselişe geçtiği ve politik istikrarsızlığın baş gösterdiği vurgulanmıştır. Keza 1964 yılında askeri darbe olmuş ve askerler yönetimi ele geçirmişlerdir.

Brezilya’daki askeri yönetim önemine istinaden ayrı bir bölümde ele alınmıştır. Söz konusu bu bölümde askeri yönetimin neredeyse tüm Latin Amerika ülkelerinde boy gösterdiği bir dönemde, Brezilya’nın askerler tarafından yönetildiği 1964-1985 dönemi iç ve dış politik gelişmeler özelinde masaya yatırılmıştır. Brezilya’da askeri yönetim sivil otoriteyi ele geçirir geçirmez, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) “sağ görüşlü” askeri yönetimi hemen tanımıştır.

Tekin “Demokratikleşme ve Dış Politika 1985-2003” başlıklı ayrı bir bölüm kaleme almıştır. Bu bölüm devlet başkanlarının [(Josê Sarney (1985-1990), Collor de Mello (1990-1992), Itamar Franco (1992-1995) ve Fernando Henrique Cardoso (1995-2003)] görev yaptıkları dönemler temel alınarak kronolojik olarak çözümlemeye tabi tutulmuştur. Bu dönemde sivil toplum örgütleri ve iş dünyasının demokratikleşme beklentileri 1980’li yılların başında artış göstermiş ve 1985 yılına gelindiğinde demokratik seçimler gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’de kaleme alınan bilimsel çalışmaların genellikle kuramsal ve kavramsal boyuttan yoksun oldukları, bilimsel derinlikten uzak bir şekilde kaleme alındıkları veya konunun sorusu ve hipotezi ile doku uyumsuzluğu taşıyan kuramsal çerçeve seçtikleri dikkate alındığında bu tezin rol kuramını isabetli bir şekilde çalışmanın kuramsal çerçevesi olarak belirlediği görülmektedir. Gene birçok çalışmada kuramsal çerçevenin seçilme nedeni gerekçelendirilmezken Tekin, söz konusu çözümlemesi için neden rol kuramını seçtiğini anlaşılır bir şekilde izah etmiştir. Yazar Brezilya gibi bir ülkenin dış politika analizinin ana akım olarak kabul edilen kuramsal yaklaşımlar ile açıklanamayacağı düşüncesinden hareket etmiştir. Tekin, Brezilya’nın dış politikasının “küresel güç”, “bölgesel güç” ve “kalkıncı devlet” kavramlarından hareketle değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla “Brezilya’nın Üç Dış Politika Rolü” başlıklı bölümde söz konusu bu kavramlar açıklanmıştır.

“Brezilya’nın Bölgesel Güç Rolünün Biçimlenişi” alt başlığında iki konunun incelendiği görülmektedir. Bunlar; “Latin Amerika ve Brezilya” ile “Güney Amerika Düşüncesi” olarak okuyucuya aktarılmıştır. Yazar, bu düşüncüyü “Latin Amerika coğrafi, siyasal ve toplumsal alan olarak ABD ve Kanada’dan farklı bir bölge olarak şekillenmiş, bölgede ulus devletler ortaya çıkmış ve bölgesel güç düşüncesi XIX. yüzyılda ortaya çıkmıştır[...].” (s. 97) ifadeleriyle dile getirmektedir. Gene “Güney Amerika Düşüncesi” konusunu demokrasiye geçişin başladığı 1980’li yıllardan bu yana ele alarak, bu dönemi gerek Brezilya gerekse diğer Güney Amerika devletlerinde bir politik ve sosyoekonomik dönüşüm süreci olarak değerlendirmektedir.

Eserin üçüncü ana başlığı “XXI. Yüzyılda Brezilya’nın Güney Amerika Politikası” ismiyle kaleme alınmıştır. Brezilya coğrafi konumu itibarıyla Şili ve Ekvador hariç tüm Güney Amerika ülkeleri ile komşudur. Bu bölümde Brezilya’nın komşuları olan devletlerle ikili ilişkileri değerlendirilmiştir. Brezilyalı karar alıcı seçkinlerin, Arjantin’e yaklaşımları ve ikili ilişkilerin dönüşümleri “Rekabetten Ortaklığa: Arjantin-Brezilya İlişkileri” başlığı adı altında irdelenmektedir. Bu bağlamda tarihsel süreçte Brezilya ile

Arjantin arasındaki ilişkiler masaya yatırılmış ve bu ülkelerin dış politika yaklaşımları ortaya konulmuştur. Tarihte birbiriyle savaşmayan Brezilya ile Venezuela'nın sınırları 1905'te kesinleşmiş ancak XX. yüzyılın önemli bir kesitinde iki ülke arasındaki ilişkiler zayıf kalmıştır. Tekin, eserinde Brezilya ile Venezuela arasındaki ikili ilişkileri "Yeni Dost Venezuela" başlığıyla analiz etmiştir. Bahsi geçen ikili ilişkilerin dostane bir hale gelmesinde milat olarak, iki ülke liderlerinin 1973 yılında gerçekleştirdikleri karşılıklı ziyaretler görülmektedir. Aynı bir başlıkta ise "Pasifik Ülkeleri: Kolombiya, Şili ve Peru ile İlişkiler" masaya yatırılmıştır. Yazar, Brezilya'nın ikili ilişkilerinin hem ekonomik hem de politik anlamda en iyi olduğu Latin Amerika ülkeleri arasında Şili'nin başı çektiğini dile getirmektedir. Brezilya'nın geleneksel dış politika anlayışından kaynaklanan çekimserliğinin nedeni, Güney Amerika'daki ilişkilerin güç dengesi politikası üzerine kurgulanmasıdır. Bu yaklaşım "Güney Amerika'nın Küçük Güçleri ve Brezilya: Asimetrik Güç İlişkileri" başlığıyla incelenmiştir. Ayrıca bu başlıkta, Bolivya, Paraguay, Ekvador, Meksika, Karayipler, Küba ve Haiti'yle olan ilişkiler ekonomik, siyasal ve askeri işbirliği bağlamında ayrı başlıklarda değerlendirilmiştir.

Brezilya'nın demokrasiye geçişiyle beraber bölgesel bütünleşmeye önem verdiğini belirten Tekin, söz konusu ülkenin bu bütünleşme çabalarını bölgede etkinliğini artırma girişimi olarak yorumlamaktadır. Bölgesel bütünleşme çabaları; MERCOSUR (Güney Ortak Pazarı- Mercado Comun del Sur), UNASUR (Güney Amerika Uluslar Birliği - Union de Naciones Suramericanas) ve CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu - Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños) gibi örgütler temelinde çözümlenmiştir. Bu başlıktan sonra Brezilya'nın Güney Amerika ülkelerine yönelik dış yardım ve yatırımları incelenmiştir. Tekin'in, bölgesel güç olarak yorumladığı Brezilya, küresel güçler bağlamında ABD ve Çin ile kıyaslanmaktadır.

Eser teknik olarak değerlendirildiğinde 231 sayfa, 16.5 x 23.5 cm boyutlarında ve birinci hamur kağıda basılmıştır. Giriş kısmında çalışmanın amacı, temel iki soru ve bu sorularla ilişkili alt sorular çerçevesinde formüle edilmiştir. Gene bu sorulara yanıt verebilmek için kullanılan rol kuramının, çalışmanın çatısını oluşturduğu ve bu yaklaşımı tüm gerekçeleriyle ortaya koyduğu görülmektedir. Yazarın, eseri oluştururken bilimsel yöntemlere sadık kaldığı ve konuyu yalın bir anlatımla okuyucuya aktardığı görülmektedir. Eserde yedi yüze yakın kaynak kullanılmıştır. Bu kaynakların büyük çoğunluğu birincil kaynak niteliğindedir. Saha çalışması olma özelliği ve bu özelliğe bağlı olarak bölge dillerinden Türkçe'ye çevrilen kaynakların mevcudiyeti, eserin özgün olmasını sağlayan özellikleridir. Eser, bölge analizi ve kuramsal çerçevesi açısından, akademik ve dış politika karar alıcılarına referans oluşturabilecek kaynaklardan biri olarak değerlendirilebilir.